

SEYYİD ŞERİFİ MEHMED EFENDİ VE HİLYESİ

Sadık YAZAR*

ÖZET

Türklerin İslam'ı kabul etmesi, hayatlarının birçok alanında olduğu gibi sanatlarında ve özellikle de edebiyatlarında –gerek şekil gerek içerik olarak– birçok yeniliği beraberinde getirmiştir. Bu yeniliklerden bir tanesi de din eksenli konuları ele alan birçok edebî türün ortaya çıkması olmuştur. Bu çalışmada Hz. Muhammed'i konu edinen edebî türlerden biri olan “hilye” türü üzerinde durulacak, bu türün Türk edebiyatındaki ilk örneği olan Şerifi'nin hilyesi tanıtılacaktır.

Hilye; Hz. Muhammed'in beşerî özelliklerini, belli bir disiplin içinde, sanat gayesini ön planda tutarak anlatan bir edebî türdür. Bu çalışmada söz konusu türün kaynakları, Türk edebiyatındaki gelişimi ve hilye levhalarıyla olan ilişkisi üzerinde de durulmuştur. Yine eserin müellifi olan Seyyid Şerifi Mehmed Efendi'nin hayatı ve divanı da bu çalışmanın bir parçası olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hilye, Seyyid Şerifi Mehmed, Şerifi Divanı, Şerifi'nin Ailesi, Hz. Peygamberin Fizikî Özellikleri.

SEYYİD SHERİFİ MEHMED EFENDİ AND HIS HILYE

ABSTRACT

After Turks had accepted İslam, they created many creations in their arts especially literature. One of these creation was the appearance of many literary genres which consider religion as a subject matter. This study looks at the genre of “hilye” which describes the physical characteristics of the Prophet Muhammed and introduce the Sherifi's hilye which is the first sample of this genre in Turkish literature.

The Hilye is the literary genre that describes the physical characteristics of the Prophet Muhammed in a definite discipline which takes into consideration the importance of art. So this study also analyses the sources of this literary type, the development of it in Turkish literature and the relation between this literary genre and the descriptions of hilye. And also the life of this work's writer, Seyyid Sherifi Mehmed and his Diwan and Hilye is a part of this study.

Key words: Hilye, Seyyid Sherifi Mehmed, The Diwan of Sherifi, The Family of Sherifi, The Physical Characteristics of Prophet Muhammed.

Giriş

Klasik Türk edebiyatında, çeşitli konular çerçevesinde meydana gelen birçok edebî tür vardır. Klasik Türk edebiyatı müellifleri, bu edebî türlerin çoğunu İran edebiyatından yer yer de Arap edebiyatından almakla beraber, kendileri de birçok yeni edebî tür ortaya koymuşlardır. Söz konusu edebî türler; din, tasavvuf, ahlak ve aşk ana temlerinin yanında birçok farklı konuda bilgi verirler. XVI. asırda, Türk edebiyatında ilk manzum örneğini veren edebî türlerden biri de hilyedir.

Makalenin ilerleyen bölümlerinde de değinileceği gibi hilye sözcüğü, Hz. Peygamber'in harici vasıflarını ele alan bir edebî tür olarak bilinmektedir. İşte bu çalışmada, şu ana kadar yapılan çalışmalara göre türünün ilk manzum örneği olan Şerifi'nin hilyesi çerçevesinde; hilye'nin açıklaması, kaynakları ve Türk kültürü ve edebiyatındaki yeri üzerinde durulduktan sonra, bu hilyenin Şerifi

---

* Aras. Gör., Fatih Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı (syazar@fatih.edu.tr).

Mehmed Efendi'ye aidiyeti konusunda birtakım görüşler ileri sürülecektir. Daha sonra ise hilyenin nüshaları tanıtılıp eser üzerinde çeşitli incelemeler yapılacaktır.

Hilye

حلو (haluve) veya **حلي** (haliye) “tatlı olmak” fiilinden türemiş bir kelime olan **حلية** (hilye); süs, zînet, cevher, dekorasyon, güzel yüz, güzel sıfatlar ve güzellikler manzumesi anlamlarına gelir.¹ Kelime zamanla, söz konusu anlamlarıyla ilişkili olarak edebî bir tür ve kendine has formu olan bir levhayı ifade eden ıstılâhî anlamlar kazanır. Hilyenin ıstılâhî anlamı için; “Cenab-ı Nebi-yi muhteremin evsâf ve secâyâ-yı hariciyesini hâvî kitap ve levhadır.”², “Hz. Peygamberin yüksek evsafını, esma-ı şerifeyi havi yazılar hakkında kullanılır tabirdir.”³, “Hz. Muhammed’in mübarek vasıflarını ve güzelliklerini anlatan manzum veya mensur eser.”⁴ gibi birbirine yakın tanımlar yapılmakla birlikte, hilyenin çoğu özelliğini havi bir tanımını Ömer Kara yapar. Buna göre hilye: “İslamî Türk Edebiyatında Hz. Muhammed, dört halife, diğer peygamberler, Allah dostları veliler ve tarihe iz bırakmış İslam büyüklerinin fizikî ve ruhî (iç ve dış) yapılarını ve bunların özelliklerini anlatan manzum ve mensur eserlere verilen isimdir.”⁵

Ömer Kara'nın tanımı hilyenin çoğu özelliklerini havi ise de, tanımında kullandığı “İslamî Türk Edebiyatı” gibi bir sınırlamayı da yanında bulundurur. Zira hilye kelimesinin yukarıda ifade edilen ıstılâhî anlamının ilk olarak ne zaman kullanıldığı tam olarak bilinmemektedir. Ancak Ebu Nuaym el-İsfahanî (ö. 430/1038)nin Hilyetü'l-Evliya adlı bir eserinin olması, bu ibarenin Türk edebiyatındaki ilk kullanımından evvel var olduğunu gösterir. Ancak hilye sözcüğüyle sadece Hz. Peygamber'in hilyesi (Hilye-i Şerif, Hilye-i Saadet, Hilye-i Nebî) kastediliyorsa, “İslamî Türk Edebiyatı” sınırlaması doğru olur.

Hilye'nin Kaynakları

Hilyenin kaynaklarına geçmeden önce, bu konuyla ilgili olarak bir çalışma yapan Ali Yardım⁶'ın verdiği bilgilerden hareketle, Hz. Peygamber'i anlatan ilim dalları üzerinde durmaya çalışalım.

İslamî ilimlerin, temelde ve çıkış noktasında Hz. Peygamber'e dayandığını söyleyen Ali Yardım, Tefsir, Fıkıh, İslam Tarihi gibi ilimlerde dolaylı olarak; Hadis, Siyer gibi ilimlerde ise doğrudan Hz. Peygamber'in etkisinin olduğunu söyler.

Hız. Peygamber'in doğrudan etkisinin olduğu ilimlerin başında Hadis ilmi gelir. Hız. Peygamber'in söz, fiil ve tavırlarına ait haberler olarak bildiğimiz hadis, Hız. Peygamber'in doğrudan etkisinin olduğu diğer ilim dallarının ana kaynağı olarak ele alınabilir. Bu anlamda, Hız. Peygamber'in bir biyografisi olarak düşünebileceğimiz Siyer ilmi de, derlenen hadislerden hareketle ortaya çıkmış bir ilim dalıdır. Hız. Peygamber'i tanıtan ilim dalları arasında, hadisten sonra en zengin kaynak olarak alacağımız siyer ilminde, Hız. Peygamber'e bir tarihçi gözüyle bakılır.

Hız. Peygamber'in hayatını bir bütün olarak ele alan siyer ilminin yanında, onun sadece, on senelik Medine hayatının askerî ve diplomat yönünü kendine

¹ Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*; Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*; Hüseyin Kazım Kadri, *Türk Lügati*, C.II, s. 563.

² Hüseyin Kazım Kadri, *a.g.e*, C.II, s. 563

³ Mehmet Zeki Pekalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Ankara 2005, s. 842

⁴ Ferit Develioğlu, *a.g.e*; hilyenin ıstılâhî anlamları için ayrıca bkz. İskender Pala, *Hakânî Mehmed Bey Hilye-i Saadet*, İstanbul 2005, s.1

⁵ Ömer Kara, “Neşatî'nin ‘Hilye-i Enbiya’sının Dini Kaynakları”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2002, sayı 13, s. 1-48

⁶ Ali Yardım, “Hz. Peygamber'i Anlatan İlim Dalları ve Şemal Nevi”, *Diyanet Dergisi*, c. 25, Sayı 4, s.213-220

konu edinen bir ilim dalı daha vardır ki; buna savaşıla ilgili bir terim olarak Megâzî diyoruz. Megâzîler, siyer ilmine göre, Hz. Peygamber'i daha sınırlı bir şekilde ele alırlar.

“Ben de sizin gibi bir beşerim; ancak bana vahyolunur.”⁷ ayet-i kerimesinden hareketle ortaya çıkan iki ilim dalı vardır: Delâil veya Hasâis ve Şemâil. Hz. Muhammed'in, bir beşer olarak, diğer insanlarla aynı olan özelliklerinin yanında; bir peygamber olarak da, diğer insanlardan farklı olan özellikleri vardır. İşte Hz. Peygamber'in diğer insanlardan farklı olarak, peygamberlik özelliklerini konu edinen, dolayısıyla yukarıda zikredilen ayet-i kerimenin ikinci bölümüne karşılık gelen ilim dalına, Delâil veya Hasâis (Deliller ve Özellikler) denilir. Ebu Davud (ö. 275/888)'un Delâilü'n-Nübüvve isimli eseriyle sistemli bir şekilde başlayan bu ilim dalı, sonraları, bu eser temel alınarak devam ettirilmiştir.

Söz konusu âyet-i kerimenin ilk bölümüyle (“Ben de sizin gibi bir beşerim.”) ilgili olarak ortaya çıkan ilim dalı ise, Hz. Peygamber'in beşerî yönünü ele alan Şemâil ilmidir.* Hz. Peygamber'in hayat tarzını ve yaşama üslubunu ele alan Şemâil türü, bir muhaddis olan Tirmizî'nin eseriyle başlar. Tirmizî, eserini 56 bölüme sınıflandırarak oluşturmuştur. Her bölümün başına, Hz. Peygamber'in haricî özellikleri ve ibadetleriyle ilgili bir başlık attıktan sonra, verdiği birkaç hadisle söz konusu özellikleri açıklamaya çalışır. Bundan sonra yazılmış olan şemailler, Tirmizî'nin bu eseri örnek alınarak yazılmıştır.

Hz. Peygamber'i anlatan ilim dallarına, burada kısaca yer verilmesinin sebebi, hilyelerin kaynağını daha iyi anlamak içindir. Zira hilye türü de, söz konusu bu ilim dallarından az veya çok etkilenmekle birlikte, şemâil türünü kaynak olarak ortaya çıkmıştır.

Ömer Kara da hilyenin kaynaklarını şu şekilde sıralar:

a.Şemâil Türü Eserler b)Hadis Kitapları c)Siyer ve Megazi Kitapları d)Hasâis ve Delâil Türü Eserler e)İslam Tarihi Kaynakları f)Tabakât, Teracim ve Tezkire Kitapları g)Tefsir Kitapları h)Kıyasu'l-Kuran İsimli Eserler i)Tasavvuf ve Ahlakla İlgili Eserler⁸

Burada, hilye sözcüğünün ıstılahî tanımına uygun olarak geniş bir kaynak sıralamasına gidildiği görülür.

Hilye türünün özel kaynağı ise, neredeyse bütün hilye yazarlarının eserlerinde zikrettikleri bir hadis-i şeriftir. Buna göre Hz. Peygamber'in vefatından bir süre önce kızları Hz. Fatıma: “Ya Rasûlallah! Senin yüzünü bundan sonra göremeyeceğim.” diye ağladığında, Hz. Peygamber Hz. Ali'yi yanına çağırarak ve: “Ya Ali! Hilyemi yaz ki; vasıflarımı görmek beni görmek gibidir.” demişlerdir.⁹ Kaynağına ulaşamadığımız bu hadisi, hilye müelliflerinin çoğu, eserlerinde zikretmişlerdir.

Hilye yazarlarından Mustafa Akkirmanî (ö.1760) söz konusu hadise şöyle değinir:

“Şemâil şârihleri beyân itdiler ki Fahr-ı âlem (S.A.V) hazretlerinin hilye-i pâkini bilmede fâyide çoktur. Cümleden biri bir âdem rüyada gördükde evsâf-ı şerife hadîs-i şeriflerde vârid olan hilye-i latîfeye muvâfık ise tahkik-i Peygamber (S.A.V)i görmüş olur.”¹⁰

Bu makalenin ana konusunu teşkil eden Şerîfî Mehmed'in hilyesinde ise söz konusu hadise şu şekilde değinilir:

⁷(...) قل انما ابشرمثلکم بوحی الی (Kehf:110; Fussilet:6)

* Hz. Peygamber'i anlatan ilim dallarının tanıtılmasında Ali Yardım'ın yukarıda zikrettiğimiz çalışmasından önemli oranda yararlanılmıştır.

⁸ Ömer Kara, a.g.m., s. 1-48

⁹ İskender Pala, a.g.e, s.2

¹⁰ Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi 4420, vrk. 2.

Resûlullâh nûr-ı fahr-ı ʿâlem	Güzîn ü ser-firâz u ibn-i âdem 87 ¹¹
ʿAliyy-i murtażâ şîr-i Hudâya	Mürüvvet maʿ deni kân-ı şehâya 88
Didi ey zümre-i merdânda mümtâz	Benüm evşâfumı ser-tâ-ka-dem yaz 89
Göricek mü ʿminîn evşâfum el-ḥak	Beni görmüş gibi olur muḥakḫak 90

Hilye¹² Türünün Türk Edebiyatındaki Gelişimi

Yukarıda da söz konusu edildiği gibi hilyenin kaynağı şemâillerdir; ancak hilyeyi farklı kılan, kendisine has özellikleri vardır. Öncelikle şemâiller, edebî bir gaye güdülmeyen tamamen didaktik bir anlamda yazılmışken; hilyeler sanat endişesinin ön planda olduğu eserlerdir. Hilyelerin bir diğer özelliği ise, onların “mevlid” ve “miraciye”ler gibi İslamî Türk toplumunda çok önemli bir yere sahip olmalarıdır.

Hilye türü, Arap âleminde daha önce üzerinde durulduğu gibi, siyer, megâzî, delâil veya hasâis ve şemâil ilim şekillerinde ortaya çıkarken, İran edebiyatında yazılan şemâil veya hilye kitabı yoktur. Biraz da Şiilik sebebiyle olsa gerek hiçbir İranlı şair bu konuda çalışma yapmamıştır.¹³

Yukarıda da zikredildiği gibi hilye türü, Türkler arasında çok daha önemli bir yere sahiptir. Osmanlı devletinde yaşayan Müslüman ahali, Hz. Peygamber’e çok içten bir sevgi duymuştur. Bu sevgi, neredeyse hayatın tüm alanlarında kendisini göstermiştir. Osmanlı devletindeki seyyidlerin, nakibüleşraflık kurumu altında adeta seçkin bir sınıf muamelesi görmesi; Hz. Peygamber’in kabrinin yanından geçen tren raylarına, onu rahatsız etmemesi için hasır döşenmesi ve benzeri daha birçok uygulama bu sonsuz ve içten sevginin bir neticesidir. Bu sevginin edebiyata yansması ise, “mevlid”, “miraciye”, “regâibiyye” vd. gibi tamamen Hz. Peygamber’e dayanan yeni edebî türlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Hilyeler de, yine bu anlayışın sonucunda, yukarıda söz konusu edilen hilye kaynaklarının yanında, Türk edebiyatındaki birçok edebî türden hareketle oluşturulmuş, sanat gayesinin ön planda olduğu eserlerdir.

Hilye edebî türünün Türk edebiyatındaki kaynakları arasında, Hz. Peygamber’i ele alan diğer edebî türler vardır.¹⁴ Süleyman Çelebi’nin Vesiletü’n-necat ve Yazıcıoğlu Mehmed’in Muhammediye’sinde Hz. Peygamber’in özelliklerine değinilmiştir.¹⁵ Hilye türünün XVI. asırdaki ilk manzum ve mensur örneğine kadar, Hz. Peygamber’in harici özellikleri, kendisinden bahseden edebî türler içine serpiştirilmiştir.

Hilye türünün elimizdeki ilk mensur örneği Şeyhülislam Hoca Sadettin Efendi (ö. 1008/1599)’nin “Hilye-i Celile ve Şemâil-i ‘Aliye” adlı eseridir.¹⁶ Daha önce yapılan birçok çalışmada, Türk edebiyatında kaleme alınan ilk manzum ve

¹¹ Şerîfî Mehmed Efendi’nin Hilye’si, tarafımızdan iki nüshaya dayalı tenkitli metin olarak hazırlanmıştır. Verilen beyit numaraları bu çalışmaya göredir. Tenkidli metin için bkz. Sadık Yazar, *Seyyid Şerîfî Mehmed Efendi; Hayatı, Divanı ve Hilyesi*, (y.lisans tezi), Fatih Ün. SBE, 2006 .

¹² Bu başlık altında ele alınacak olan Hilye türü, Hz. Peygamber’in harici vasıflarını anlatan hilye (Hilye-i Şerif, Hilye-i Saadet, Hilye-i Nebi)dir.

¹³ İskender Pala, *a.g.e.*, s.3.

¹⁴ Bu edebî türler için bkz. Agâh Sırrı Levend, “Dini Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı (TDAY) Belleten* 1972, Ankara 1989, 35-80; Necla Pekolcay-Mustafa Uzun-Mustafa Tahralı-M. Hüsrev Subaşı, *İslamî Türk Edebiyatında Şekil ve Nev’ilere Giriş*, İstanbul 1996; Amil Çelebioğlu, “Türk Edebiyatında Manzum Dini Eserler”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul 1998, s. 348-365.

¹⁵ Zülfişkar Güngör, “Türk Edebiyatında Hilye-i Nebevî Türünün Doğuşu Gelişimi ve Sebepleri”, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırmalar Dergisi*, yıl 4 sayı. 10 (Ocak-Haziran 2003).

¹⁶ Zülfişkar Güngör, *a.g.m.* s.190; diğer mensur örnekler için aynı makaleye bakınız.

müstakil hilyenin Hakani'ye ait olduğu söylenmişse de bu doğru değildir.¹⁷ Zira 1562'den evvel yazıldığı kesin olan Şerifi Mehmed'in mesnevi tarzında yazdığı hilye, elimizdeki iki nüshasına göre, Türk edebiyatındaki ilk manzum ve müstakil hilyedir. Söz konusu hilyeden itibaren XX. Asra kadar Türk edebiyatında birçok manzum hilye yazılmakla beraber, türünün en iyi örneğini Hakani vermiştir.¹⁸

Hristiyan âleminde, Hz. İsa'nın figürleri her yerde dolaşırken; Müslümanlar, dinlerinin gereği olarak resme karşı mesafeli davranmış ve Hz. Peygamber'in resmini yapmamışlardır. Ancak onlar, bu resmetme ihtiyaçlarını, Hz. Peygamber'in ismini tablolarla nakşederek gidermişlerdir. Hilye-i şerif diye bilinen bu levhaların da söz konusu edebî tür olan hilyelerden ilham aldığını söyleyebiliriz. Bu levhalar; hat, ebru ve tezhib sanatçılarının, hilye türünün birçok örneğinden esinlenerek, ortaya koydukları muhteşem sanat eserleri olarak bugün bile insanların göz zevkine hitap etmektedir.

Belli bir düzen¹⁹ takip edilerek oluşturulan bu levhalar, ilk önce hattat, daha sonra da tezhipçiden geçerek estetik bir görüntü ortaya çıkarırlar. Bu levhalar, Hz. Peygamber'in adeta kelimelerle çizilmiş birer portreleri²⁰ olarak, asırlarca evlerin duvarlarını süslemiştir. Söz konusu bu hilye türlerinin fazlaca rağbet görmesi ve levhalarının böylece duvarları süslemesinde birçok sebep vardır. Bu konuda bir çalışma yapan Zülfikar Güngör, bu sebepleri şöyle sıralar:

a)Peygamber sevgisi. b)Hz. Peygamber'in şefaatine ulaşma arzusu. c)Hilyelerin havassı hakkındaki haberler. d)İyi bir eser bırakarak hayırla anılma arzusu. e)İslam'da İnsan resminin yapılmasının yasaklanması ile ilgili haberler.²¹

Şerifi Mehmed'in hilyesinde de bu faydalar şöyle zikredilir:

Göricek mü 'minin evşafum el-ḥak	Beni görmüş gibi olur muḥakkak 90
İdenler ḥilyemi dillerde evrād	Cehennemden olurlar anlar āzād 91
Şuya ḡarḡ itmeye ḥıfz ide Mevlā	Ola menzilleri bī-ṣibh me 'vā 92
Olup maẓhar 'atā-yı dest-gīre	Vebā varmaya oldukları yire 93
Olur ni' metleri her gün ziyāde	Reh-i ' izzetde olmaya fütāde 94

Hilye tabloları üzerinde bir çalışma yapan Abdülkerim Abdülkadiroğlu, sanıldığı gibi ilk hilye yazan hattatın Hâfız Osman (1642-1698) olmadığını, bilakis ondan daha önce yaşayan Ahmed Karahisarî olduğunu söyler.²² Bu durum, hilye edebî türüyle Hilye-i şerif levhalarının birbirlerini etkilediğini gösterir. Bu etkileşimin yukarıda ifade edildiği gibi, hilye levhalarının, bir edebî tür olan hilyelerden ilham alması şeklinde olması yüksek ihtimaldir.

Her ne kadar hilye denince Hz. Peygamber'in haricî özelliklerinin tavsifi edildiği eserler akla gelse de; makalenin başında yapılan hilyenin ıstılahî

¹⁷ Bkz. Veli Aras, "Hilye ve Hilyeler", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, c.4., s.236, İstanbul 1981; İskender Pala, *a.g.e.*, s.6; Ömer Kara, *a.g.m.*, s.3.

¹⁸ Diğer manzum hilye-i nebeviler hakkında geniş bilgi için bkz. Zülfikar Güngör, *Türk Edebiyatında Türkçe Manzum Hilye-i Nebeviler ve Nesimî Mehmed'in Gülistan-ı Şemâli*, (doktora tezi,) AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.

¹⁹ Hilye levhalarının formu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Faruk Taşkale-Hüseyin Gündüz, *Hat Sanatında Hilye-i Şerife Hz. Muhammed'in Özellikleri*, İstanbul 2006; Faruk Taşkale, "Hilyeler", *Antik ve Dekor*, Sayı:7, Abdülkerim Abdulkadiroğlu, "İlk Hilye Hattatı Ahmed Karahisarî mi?", *Millî Kültür*, Mart 1991, Sayı:82, s.49-53.

²⁰ Hilye levhaları ile portre ilişkisi hakkında detaylı bilgi için bkz. Ali Yardım, "Hilye-i Saadet", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, 1978, Sayı:1 s.12-25.

²¹ Zülfikar Güngör, *a.g.m.*, s.192-198.

²² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu, *a.g.m.*

tanımında da görüldüğü gibi, zamanla hilyenin alanı genişlemiş, Kur'an-ı Kerim'de adı zikredilen peygamberler, dört büyük halife (Çehâr Yâr-ı Güzîn), cennetle müjdelenen sahabeler (Aşere-i Mübeşşere), Hz. Peygamber'in torunları (Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin) ve velilerin de hilyeleri yazılmıştır.

Hilye edebî türü hakkında yaptığımız bu genel açıklamalardan sonra, makalenin esas konusunu teşkil eden Şerîfî Mehmed ve hilyesine bakabiliriz.

Hilyenin Müellifi Hakkında

Klâsik Türk edebiyatıyla ilgili çalışmalarda karşılaşılan zorluklardan birisi de, karşımıza çıkan bir eserin gerçek müellifini bulma meselesidir. Birtakım sebeplerden ötürü müellif, ya kimliğiyle ilgili hiçbir bilgi vermez ya da kullandığı mahlasını vermekle iktifa eder. Eğer şairin kullandığı mahlas, kendi çağında tekse –bu durum sıklıkla karşılaşılan bir durum değildir- bir sorun yoktur; ancak birkaç çağdaş şair aynı mahlası kullanmışsa, önümüzde eserin gerçek sahibini bulmak gibi bir mesele ortaya çıkar ki bu ancak ciddi araştırmalar sonunda ortaya çıkartılabilir. Elimizdeki söz konusu hilyede geçen mahlas da bunun gibidir. Tezkirelere bakıldığı zaman aynı mahlası (Şerîfî) kullanan başka şairlerle de karşılaşılmaktadır. Bu durumda öncelikle elimizdeki eserin müellifini, birtakım ipuçlarından hareketle, aynı mahlası kullanan diğer müelliflerden ayırıp söz konusu eserin ona aidiyetini güçlendiren delilleri bulmak zorundayız.

Aşağıdaki beyitlerden de anlaşılacağı üzere, söz konusu hilyenin müellifi “Şerîfî” mahlaslı bir şairdir; ancak eserde şairin kimliği hakkında fazla bilgi bulunmadığı için bu “Şerîfî”nin kim olduğu ve dolayısıyla hilyenin hangi “Şerîfî”ye ait olduğu belli değildir.

Şerîfî-i fakîr ü rû-siyâhı
İrişdür fazl-ı lûtfuña İlahî 19

Hâk-i râhuñdur Şerîfî n'ola ihyâ eyleseñ
Zerre-i nâ-çîz hâkden çünki ref' eyley güneş 264

Eserde hareket noktası olarak alınan en önemli bilgi, hilyenin Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu, Şehzâde Bâyezid'e sunulmasıdır. Şehzâde Bâyezid'in ismi, hilyenin birkaç yerinde şöyle geçer:

Füzûn it 'ömr-i Sulţân Bâyezîdi Serîr-i salţanat olsun mezîdi 28
Dağı eyle du'â Şeh Bâyezîd'e O şehdür Âl-i 'Osmân'da güzîde 64

Yukarıdaki beyitlerde muğlak olan Bâyezid ismi, şehzadenin övgüsünün yapıldığı bölümde, açık bir şekilde verilir:

Şorarsañ kimdürür ol zıll-ı Yezdân
Direm Şeh Bâyezîd bin Hân Süleymân 73

Yukarıdaki beyitlerden de anlaşılacağı üzere, söz konusu hilyenin Şehzâde Bâyezid'e sunulmuş olması gerekir. Bu anlamda, eserin müellifini bulmaya çalışırken Şehzâde Bâyezid'in yaşadığı dönem, bizim için bir numaralı ipucudur. Zira söz konusu eseri yazan müellifin, Şehzâde Bâyezid döneminde yaşamış olup böyle bir eseri de yazacak olgunlukta olması gerekir. Şehzâde Bâyezid'in 1526-1562 yılları arasında yaşadığı göz önüne alındığında, üç “Şerîfî” mahlaslı şairle karşılaşılmaktadır. İlgili kaynaklarda verilen bilgilerden hareketle bu şairlerin

kısaca biyografilerini verip, bu şairler arasında, öncelikle tarihî realiteye uygunluk açısından bir elemeye gitmeye çalışalım.

Bunlardan ilki, Tuhfe-i Nâilî'de vefat tarihi 1532 olarak verilen Diyarbakırlı Şerifi'dir ki Şehnâme'nin nazmen tercümesini yapmıştır.²³ Bu şairin, söz konusu hilyenin müellifi olması, tarihi realiteye uygun değildir. Zira şair vefat ettiğinde, Şehzâde Bâyezid henüz 6 yaşındadır. Bu yaştaki bir çocuğa bir eserin sunulması güç bir ihtimal olsa gerekir.

İkinci Şerifi, ileride kendisinden uzun uzadıya bahsedilecek olan Şeyh Burhaneddin Mehmed Efendi'nin oğlu Seyyid Şerifi Mehmed Efendi'dir.

Üçüncü Şerifi mahlaslı şair ise Sicill-i Osmani'ye göre 1553'da doğup 1631 tarihinde vefat eden Şerifi-zâde (Seyyid Şerifi Mehmed Efendi'nin oğlu) Şerif Mehmed Efendi'dir.²⁴ Bu şairin de, elimizdeki eserin müellifi olması, tarihî şartlar açısından mümkün değildir. Zira Şehzâde Bâyezid vefat ettiğinde şair henüz 9 yaşındadır. Bu yaştaki bir kişinin herhangi bir eser yazabilmesi güç bir ihtimal olduğu gibi, bu tarihlerde Şehzâde Bâyezid de Şah Tamasb'a sığınmıştır.

Tüm bu açıklamalardan sonra, aranan müellifin, (yukarıda ikinci sırada değinilen), Seyyid Şerifi Mehmed Efendi olması, tarihî realite açısından en uygun olanıdır. Zira biyografik kaynaklarda, bu tarihlerde yaşamış olan "Şerifi" mahlaslı başka bir şairle de karşılaşmamaktadır.

Tarihî realite bakımından uygunluk, eserin müellifini bulmada önemli bir delil olsa da tek başına yeterli olmayabilir. Bu durumda müellifin varsa diğer eserleri, bu konuda bize yardımcı olabilir. Şerifi Mehmed Efendi'nin, kendisine ait olduğunu düşündüğümüz hilyesi dışında bir divanı ve Fetih-nâme-i Kıbrıs adlı iki eseri daha vardır. Makalenin ileriki bölümlerinde kendisiyle ilgili detaylı bilgiler verilecek olan bu eserlerde geçen birkaç beyit, elimizdeki hilyenin ona aidiyetini kesin bir şekilde kanıtlar niteliktedir. Şöyle ki: Müellif, hilyesinde Şehzade Bâyezid'in övgüsünü yaptığı kasideyi, redifi ve birkaç kelime farklılığı haricinde, divanına III. Murad'ın övgüsünü yapmak için almıştır. Aşağıya alınacak beyitlerde de görüleceği üzere her iki eserde de bulunan kasidenin aynı şaire ait olduğu açık bir gerçektir. Bu da elimizdeki hilyenin, Şerifi Mehmed Efendi'ye ait olduğunu açık bir şekilde gösterir.

²³ Mehmet Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, Ankara 2001, C.II, S.486-487

²⁴ Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmani*, (hızl. Doç. Dr. Ali Aktan-Doç. Dr. Abdülkadir Yuvalı- Doç. Dr. Mustafa Keskin.), C.2, İstanbul 1995, S.141.

Hilye'deki Beyitler	Divan'daki Beyitler
<p>Qaldırup bālin-i maşrıqdan seherde ser güneş Ėarba dek şaldı zemīne nūrdan pister güneş. 250</p>	<p>Qaldırup bālin-i maşrıqdan seher ser āf- tāb Şaldı ser-tā-ser zemīne nūr-güster āf-tāb 21/1²⁵</p>
<p>Fülk-i sīme bād-bān idi siyāh atlas hilāl Zer hümāya sürh vālā eyledi yā per güneş 254</p>	<p>Fülk-i sīme bād-bān itdi siyāh atlas hilāl Zer hümāya sürh vālā eyledi per āf-tāb 21/12</p>
<p>Nāme-i çarhuñ seher dībācesin tezhīb idüp Nām-ı şāhı anda ‘üvnān eylemek ister güneş 255</p>	<p>Nāme-i çarhuñ seher dībācesin tezhīb idüp Nāmın anda şehryārūñ yazmaq ister āf- tāb 21/18</p>
<p>Ya‘ni ibni şāh Sultān Bāyezid Ėan kim anuñ Gösterür ‘aks-i cemāli ‘ālemi yekser güneş 257</p>	<p>Ya‘ni şāh-ı baħr u ber sultān-ı ‘ādil Ėan Murād Şem‘a-i tūğından oldu heft-kişver āf-tāb 21/19</p>

Şu ana kadar söz konusu hilyenin müellifi hakkında yapılan izahat, eserin kendisine ait olduğunu yeterli derecede kanıtlamakla birlikte şairin hayatından hareketle eserine bakıldığı zaman başka delillerle de karşılaşılmaktadır.

Şerifi Mehmed Efendi'nin Ailesi

Şerifi Mehmed ve ailesi hakkında birçok biyografik kaynakta bilgi bulmak mümkündür. Ancak ailenin kökenlerini ortaya koyan, aileyi birkaç nesil geriye götürün bilgiler, Şerifi Mehmed'in oğlu Şerif Mehmed'in, dedesinin menkıbelerini topladığı Menākıb-ı Şeyh Burhaneddin²⁶ adlı eserinde toplu olarak görülebilir. Bu bölümde, genel olarak bu eserden yararlanmakla beraber, yeri geldiğinde diğer kaynaklara da başvurularak söz konusu ailenin önemli kişilikleri tanıtılmaya çalışılacaktır.

Şeyhülislam Berdaî

Şerifi Mehmed'in babası Şeyh Burhaneddin'dir. Onun dedesinin dedesi ise Semerkand'ın Berda' şehrinden olan Şeyhülislam Berdaî'dir. Şeyhülislam Berdaî'nin Anadolu'ya ne zaman geldiği ihtilaflıdır. Menākıb'tan öğrenildiğine göre, Şeyhülislam Berdaî hac görevini ifa ederken Hamid ili valisi olan Hızır Bey'in davetine uyarak beraberinde dört nikahlısı, bir kızı, on altı oğlu ve otuz dervişle beraber Eğirdir'deki Yazla köyünün Mezâr-ı Şerif mahallesine gelir. Anadolu'ya yolculukları sırasında, İran'ın Hoy şehrinde bulunan Pir Mehmed'i de yanında getirir. Kafiye Eğirdir'e gelmeden evvel Hacı Bayram hazretlerini de ziyaret eder. Şeyhülislam Berdaî Eğirdir'e yerleştikten sonra kızı Zeynep Hatun'u Pir Mehmed ile evlendirir. Şeyh rüyasında Hz. Peygamber'in davetine uyar on altı oğluyla birlikte bir gecede ruhlarını teslim ederler.²⁷

Pir Mehmed Çelebi (Piri Halife)

Piri Halife, Hamidi, Halife Sultan gibi lakaplarla da bilinen Pir Mehmed, - hangi tarikata mensup olduğu tespit edilemeyen- Şeyhülislam Berdaî'nin yanında tasavvufi terbiyeyi aldıktan sonra, zahiri ilimlerde de kendisini geliştirir. Konya'ya gelen Abdüllatif Kudsi (ö.1452) hazretlerine intisap edip bir müddet

²⁵ Sadık Yazar, *Seyyid Şerifi Mehmed Efendi; Hayatı, Divanı ve Hilyesi*, (yayınlanmamış. lisans tezi, 2006), Fatih Üniversitesi SBE.

²⁶ Söz konusu eserin tenkitli metni tarafımızdan hazırlanmaktadır.

²⁷ Şerif Mehmed, *Menākıb-ı Şeyh Burhaneddin*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi 4552, vrk. 6b-7b.

hizmetinde bulunur.²⁸ Şeyhinin kendisine hilafet vermesinden sonra Yazla'daki zaviyesine dönüp Zeyniye tarikatının Eğirdir'deki kolunu kurar.²⁹ Menâkıb'da Pir Mehmed ile ilgili şu bilgiler geçmektedir:

“Aşılları vilâyet-i ‘Acemde Hoy şehrindeydir. Şahîhü'n-neseb evlâd-ı Resüldür. Nevâdir-i Uşûl şâhibi Şeyh ‘Aliyy-i Tirmizî neslindedir. ‘Âlim ü fâzıl-ı Rabbânî vü mürşid-i kâmil-i Şamedânî olup Şeyhülislâm Sultânü ve hem Şeyh ‘Abdullaîf-i Kudsî hazretlerinin mürebbâsı vü halîfesidir.”³⁰

Pir Mehmed Hoyi'nin Sadreddin Konevi'nin en-Nusûs adlı eserine Zübdetü't-Tahkik ve Nüzhetü't-Tevfik isimli bir şerh yazdığı kaydedilmiştir.³¹ Pir Mehmed vefat ettikten sonra tekkenin başına oğlu Şeyh Mehmed Çelebi geçmiştir.

Şeyh Mehmed Çelebi

Pir Mehmed Çelebi vefat ettikten sonra oğlu Şeyh Mehmed Çelebi posta oturur. Kimya ilmine meraklı olan Mehmed Çelebi, genç yaşta tarikatın başına geçer.³² Zahirî ilimleri de bilen Mehmed Çelebi, Arapça ve Farsça'ya vakıftır. Neredeyse tüm şiirlerinde Hz. Hızır'dan bahseden bir divanı³³ vardır. Şeyh Mehmed Çelebi Sultan'ın iki oğlu, üç kızı olur. Oğlunun birinin adı Ahmet, diğerinin Haşim'dir. Ahmet üç dört yaşında, Haşim daha küçükken ölmüştür. Kızlarının adları Şehribanu, Cihanbaht ve Ruzbaht'tır. Kızlarından birini Atabey'e , diğerini Uluborlu'ya gelin etmiştir. Küçük kızı Şehribanu'yu da Dündar Bey medresesinde Müderris Tokatlı Muhyiddin Efendi'yle evlendirmiştir. Bir süre sonra Müderris Muhyiddin Efendi Eğirdir'den ayrılmış, Tosya'ya gitmiş, sonradan Şeyh olacak olan Burhaneddin H.900, Miladi 1495 te orada doğmuştur. Dedesi Şeyh Mehmed Çelebi Sultan da aynı yıl Eğirdir'de vefat etmiştir.³⁴

Şeyh Burhaneddin Efendi³⁵

Şeyh Mehmed Çelebi'nin kız tarafından torunudur. 1495'te doğmuştur. Annesinin adı Şehribanu, babasının ismi de Akça Muhyiddin Efendi'dir. Babası müderris olup Tokat'ta vefat etmiştir. Şeyh Mehmed Çelebi'nin vefatından sonra Zeyniye tarikatının postu boş kalmış, arada bir iki şeyh geldiyse de kısa sürede vefat etmişlerdir. Şeyh Burhaneddin babasının vefatından sonra 14-15 yaşlarında iken Eğirdir'e gelip tarikatın başına geçer. Ancak dervişler bu işin böyle olamayacağını, zahiren bir şeyhten icazet alması gerektiğini söylerler. Bunun üzerine Şeyh Burhaneddin Bursa'ya gidip Şeyh Nasuh Efendi'den kısa sürede icazet alır. Yirmi yaşında iken Zeyniye tarikatının başına geçen Şeyh Burhaneddin, yaptığı irşadlarla kısa sürede her kesimden insanın üzerinde etkili olmuş, toplum içinde itibarlı bir konuma yükselmiştir. O sıralarda Kanunî ile arası iyi olmayan sadrazam Rüstem Paşa, kendisinden yardım dilemiştir. Daha sonra işleri yoluna giren Sadrazam Rüstem Paşa, onu İstanbul'a getirtip kendisine Küçük Ayasofya Zaviyesi'ni tahsis etmiştir. Paşa'yı kıramayan Şeyh

²⁸ Mehmed Mecdi Efendi, *Hadâik-ş-Şakâik*, (haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1989, s.130.

²⁹ Reşat Öngören, *Zeyniler*, İstanbul 2003, s.118-119.

³⁰ Şerif Mehmed, *a.g.e.*, vrk.10b.

³¹ Reşat Öngören, *a.g.e.*, s.118.

³² Şerif Mehmed, *a.g.e.*, vrk. 11b.

³³ Şeyh Mehmed Çelebi'nin divanı hazırlanmıştır. Bkz. Muhammed Ali Bulut, *Eğirdirli Şeyh Mehmed Dede Sultan'ın Hızırnâme'si(İnceleme-Metin)*, (Y.Lisans Tezi, 2003), AÜ, SBE; Zehra Alay, *Muhyiddin Çelebi'nin Hızır-Nâmesi (inceleme-metin)*, (Y.Lisans Tezi, 2005)Konya: Selçuk Ün., SBE.

³⁴ Nuri Güngör Veziroğlu, *Eğirdir Ansiklopedisi ve Hamidoğlu Tarihi Oyun*, Isparta 2005, s.213.

³⁵ Şerif Mehmed, *a.g.e.*, 31a-50a; Nuri Güngör Veziroğlu, *a.g.e.*218-220; Nev'izâde Atâi, *Hadâiku'l-Hakâik fi Tekmilâti-ş-Şakâik*, (haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1989, s. 77-78; Reşat Öngören, *Zeyniler*, İstanbul 2003, s.122-123; Neşet Köseoğlu, “Eğirdirli Şair Şerif”, *Ün: Isparta Halk Evleri Dergisi*, C.1, S.7, s.104-105.

Burhaneddin, burada bir yıl boyunca irşad faaliyetlerine devam ederek ilmiye sınıfından birçok kişi üzerinde etkili olur. Ancak daha sonra hem devlet erkanına olan yakınlıktan duyduğu rahatsızlıktan hem de Isparta'daki tekkeyi boş bırakmamak için Eğirdir'e dönmek ister. Şeyhinin bu isteğini de yerine getiren Rüstem Paşa, durumu Kanuni'ye arz eder ve kendisine Eğirdir gölü içinde bulunan Nis adasındaki gayri müslimlerin haracından 30 akçe maaş bağlanmasını sağlar.

Kaynaklardaki bilgilere göre, Şeyh Burhaneddin'in üç oğlu ve bir kızı vardır. Oğullarından en büyüğü Şerifi Mehmed, ortancası Mahmud, en küçüğü de Ahmed ismindedir. Şeyh Burhaneddin, Mehmed Çelebi'ye 1529 tarihlerinde, Ağrus'da müderris bulunan Mevlana Abdülcebbar Efendi³⁶'nin kızını nişanlamış ve 1542'de nikâhları ve düğünleri yapılmıştır.

Yukarıda zikredilen bir isim üzerinde dikkatle durulması gerekir. Bu, yukarıda da belirtildiği gibi Şerifi Mehmed Efendi'nin kayınpederi olan Abdülcebbar Efendi'dir. Zira bu zat, 1557'de Şehzâde Bâyezid'in hocalığını yapmıştır³⁷. Şairin, kayınpederi vasıtasıyla eserini, bu tarihlerde şehzâdeye sunmuş olması güçlü bir ihtimaldir.

Oğlu: Şerif Mehmed Efendi (Şerifi-zâde)³⁸

Şerifi Mehmed Efendi'nin yukarıda da zikredildiği gibi, kaynaklarda Şerif Mehmed Efendi (Şerifi-zâde) diye bahsedilen bir oğlu vardır. Şerif Mehmed 960/1553 senesinde dünyaya gelmiştir. İlk tahsilinden sonra ulema meclisine girip tahsilinin geri kalanını başarıyla tamamlayarak Zekeriya Efendi'ye bağlanıp onun yardımıyla akranları arasında önemli bir mevkie gelmiştir. Zekeriya Efendi'den mülazemet alıp 1582 senesinde Zekeriya Efendi'nin kazaskerliği döneminde onun tezkireciliğini yapmıştır. 1599-1603 tarihleri arasında çeşitli medreselerde müderrislik yapmıştır. Süleymaniye medresesinden en yüksek rütbeyi aldıktan sonra Halep, Galata, Mekke, Şam, Edirne ve Mısır'da kadılık görevlerinde bulunmuş. 1618'de İstanbul'a kadı olarak atanmıştır. 1620 tarihinde Anadolu kazaskeri olup aynı sene azl edilip kendisine Roduşçuk kazası arpalığı verilmiştir. Bu tarihlerde bir isyan hareketinde yer alması dolayısıyla Bursa'ya sürülmüştür. Sultan IV. Murad'ın tahta oturmasından sonra 1624'te tekrar Anadolu kazaskerliğine getirilmiştir. 1625'te nakibüleşraf olmuş, dört ay sonra Rumeli kazaskerliğine getirildiyse de 1626'da azl edilip kendisine Dimetoka arpalığı verilmiştir. Bu arada sakin bir hayat süren Şerif Mehmed Efendi, 1630'da amcazadesi Şeyhî adına nakibüleşraflıktan feragat edip onu kızıyla evlendirmiş, hacca gidip geldikten sonra 1631'de vefat etmiştir. Kabrinin Eyüp türbesi civarında olduğu kaynaklarda zikredilmektedir.

Osmanlı devletinde önemli mevkilere gelen Şerif Mehmed, kendisinden bahseden tüm kaynaklarda şiirle uğraşp Arapça ve Türkçe şiirler söylediği kaydedilmiştir. "Şerifi" mahlasıyla bir divan³⁹ oluşturacak kadar şiirler yazmıştır. Şerif Mehmed Efendi'nin divanı dışında dedesi Şeyh Burhaneddin'in

³⁶ Detaylı bilgi için bkz. Selahattin Yıldırım, *Osmanlı İlim Geleneğinde Edirne Darühadisi ve Müderrisleri*, İstanbul 2001.

³⁷ Selahattin Yıldırım, *a.g.e.*, s.106.

³⁸ Kınalı-zâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şuarâ*, (haz. İbrahim Kutluk), Ankara, 1989, S.172; Beyâni, *Tezkiretü's-Şuarâ*, (haz. İbrahim Kutluk), Ankara, 1997, s. 136; Katip Çelebi, *Türkçe Fezleke*, C.2 s.136; Şeyhi Mehmed, *Vakayiu'l-fudalâ*, (haz. Abdülkadir Özcan), C.3, s.742-744; Ahmed Nazif, *Riyazu'n-nukabâ*, Süleymaniye/Hacı Mahmud 4590, 16a,b; Ahmed Rifat, *Devhatu'n-nukabâ*, (hazırlayanlar)Hasan Yüksel-M. Fatih Köksal, 1998 Sivas, s.76; Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmani*, (hızl. Doç. Dr. Ali Aktan-Doç. Dr. Abdülkadir Yuvalı- Doç. Dr. Mustafa Keskin.), C.2, İstanbul 1995, s.142; Bür Işın, *17. Asrın İlk Yarısında Payeli ve Bilfiil Anadolu ve Rumeli Kazaskerleri*, (mezuniyet tezi, 1965), İstanbul Üniv., Edebiyat Fakültesi, s. 77-81.

³⁹ Süleymaniye/Hacı Mahmud Efendi 3398 numarada bulunan bir divan şaire atfedilmektedir.

hayatı ve menkıbelerini ele aldığı Menâkıb-ı Şeyh Burhaneddin⁴⁰ adlı bir eseri daha vardır.

Yeğeni: Şeyhî⁴¹

Şeyhî'nin ismi Mehmed'dir.⁴² Dönemin gerekli ilimlerini tahsil ettikten sonra Şeyhülislam Yahya Efendi'nin hizmetinde mülazım olarak görev yapmıştır. 1609 tarihinde Fethiye Sinan Paşa, daha sonra ise Zal Paşa, Şah Sultan, Sahn ve Haseki medreselerinde müderrislik yaptıktan sonra 1622 tarihinde Sultan Selim medresesine atanmıştır. Bir süre Kudüs kadılığı yaptıktan sonra, 1625 tarihinde kendisine ihsan edilen Mekke kadılığı görevine gitmemiştir. Daha sonra Galata kadılığına getirilen Şeyhî, bir süre sonra azl edilerek kendisine Anadolu payesi verilmiştir. 1629 tarihinde amcası oğlu Şerif Mehmed (Şerifi-zâde), kendisi adına nakibüleşraflıktan feragat edip kızını kendisiyle evlendirir. Kendisine atılan bir iftiradan dolayı İstanbul'dan uzaklaştırılıp Mekke'ye sürülür. 1633'te Cidde iskelesine yakın bir yerde vefat etmiştir.

Kaynaklarda Şeyhî'nin, birçok konuda bilgili olduğu ve birçok fazileti kendisinde barındırdığı belirtilmiştir. Nesir ve nazımda mahir olduğu belirtilen Şeyhî'nin, Türkçe ve Arapça şiirlerinin yanında bir Sakî-nâme'si de olduğu kaydedilmiştir. Yemek ve kahveye düşkün olan Şeyhî, padişahın emriyle, sigara yasağını desteklemek amacıyla sigaranın zararlarını ele alan bir kaside yazmıştır.⁴³

Şeyhî'nin Sakî-nâmesinin de içinde yer aldığı mürettep bir divanı vardır. Bu divan tarafımızdan hazırlanmaktadır.

Şerifi Mehmed Efendi (hilyenin müellifi)

Şerifi'nin adı ve mahlası hakkında en net bilgi, oğlu Şerif Mehmed'in yazdığı Menâkıb-ı Şeyh Burhaneddin'de geçmektedir: "Vâlidüm Seyyid Mehmed Efendi merhûmuñ ekber evlâdı idi. Ehl-i 'ilm ü şâhib-i ma'rifet, şâfi-çalb ü Hâtem-sîret şahî kimesne olup Şerifi taħalluş iderdi."⁴⁴

Buna göre şairin adı Mehmed olup Seyyid Mehmed Efendi diye tanınmaktadır. Mahlası ise çoğu seyyid şairin kullandığı Şerifi'dir.

Kınalı-zâde'de Şerifi'nin doğum yeri için, "Vilâyet-i Hamid'de sağır ü kebir meyânında Egridir dimekle meşhûr olan şeh-i bi-nazîrdendir."⁴⁵ ifadesi kullanılmıştır. Şerifi'nin doğum yeri hakkında ittifak eden kaynaklar, onun doğum tarihi hakkında kesin bir şey söylememişlerdir. Babası Şeyh Burhaneddin'in doğum tarihi 1494'tür. Şerifi ise 1542 tarihlerinde evlendiğine göre, 1520 civarında doğduğu düşünülebilir.

Kaynaklarda, Şerifi'nin öğrenimi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Ancak eserlerinden hareketle birtakım tahminlerde bulunmak mümkündür. Şerifi'nin müderris ve kadılık görevlerinde bulunduğu göz önünde bulundurulduğunda, onun bu görevleri yapmak için belli bir öğrenim gördüğü muhakkaktır. Nitekim kendisi Hilye'sinde, senelerce medreselerde ilim tahsiliyle meşgul olduğunu şu şekilde ifade eder:

⁴⁰ Eserin yurtiçinde 3, yurtdışında ise 2 nüshasını tespit ettik: 1. Süleymaniye/Hacı Mahmud 4552. 2. Süleymaniye/Nafiz Paşa 1200. 3. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü, T.6474. 4. Mısır Milli Kütüphanesi 4651. 5. Barbara Fleming Kataloğu C.III, no: 192.

⁴¹ Şeyhî Mehmed Efendi, *a.g.e.*, C.3 S.18-20, Ahmed Rifat, *a.g.e.*, s.74-76, Ahmed Nazif, *a.g.e.*, 14b-15a

⁴² Bahsi geçen aile üyelerinin neredeyse tümünün ismi Mehmed'dir. Bu durumda oluşabilecek karışıklığı aile üyelerinin kullandığı mahlaslarla gidermeye çalıştık.

⁴³ Söz konusu kasidenin de içinde yer aldığı çalışmamız için bkz. Sadık Yazar, "XVII. Asır Şairlerinden Allâme Şeyhî, Divanı ve Bir Kasidesi", *Turkish Studies (Türkoloji Araştırmaları)*, C.1, s.5.

⁴⁴ Şerif Mehmed, *a.g.e.*, 47a.

⁴⁵ Kınalızâde Hasan Çelebi, *a.g.e.*, 172.

Ṭarîḳ-i ‘ilme çok yıl ṭalib oldum
Fünûnı nice müddet kâsib oldum (H.234)*

Mevâlî-i ‘izâmıla niçe yıl
Medârisde iderdüm ‘ilmi taḥşil (H.235)

Olup baḥr-i ma‘ârif içre pür-süz
Geçerdi ‘ilm ile ‘ömrüm şeb ü rüz (H.236)

Ancak Şerîfî'nin ilk tahsilini nerede aldığı, kimden/ne zaman/nerede mülazemet aldığı eldeki bilgilere göre meçhuldür.

Divandaki birkaç Türkçe-Arapça mülemma gazeli ve kullandığı birçok Arapça ibareden anlaşıldığına göre Şerîfî -kadılık görevinin de gereklerinden olan- iyi derecede Arapça bilmektedir. Yine şiirlerindeki bilgilerden hareketle en azından başlangıç derecesinde Farsça bilgisinin de olduğu muhakkaktır. Örnek olması bakımından kullandığı iki Arapça atasözü aşağıya alınmıştır:

İller içre söylenür bu ⁴⁶الحسود لا يسود (D.85/5), Kim dimişler dostum ⁴⁷لا خير إلا في الوسط (D.171/2)

Şerîfî, gerek kaynakların bildirdiğine gerekse şiirlerinde ifade ettiğine göre müderrislik ve kadılık görevlerinde bulunmuştur. Bu durum divanında ve mesnevisinde şu şekilde geçmektedir:

Müderris dâ‘ilerden bir naḥîfem
Ḳavî bî-çâreyem mest ü za‘îfem (H.233)

Bu Şerîfî-i ḥaḳîri ḳâdı-yı şer‘ eylemiş
Ḳullarına Ḳâsimu’l-erzâḳ yazduḳda kefâf (D.187/17)

Dâ‘i-i kemter ḳuzâtuñdan Şerîfî-i ḥaḳîr
Pâdişâhum bî-riyâ eyler şenânî Ḥaḳ ‘alîm (D.232/5)

Yukarıdaki söz konusu beyitler de, elimizdeki hilyenin Şerîfî'ye ait olduğunu gösteren delillerdir. Zira kaynaklardaki bilgilerle eserde verilen bilgiler örtüşmüştür.

Şerîfî'nin memuriyet hayatının nerelerde geçtiği konusunda da elde kısıtlı bilgi bulunmaktadır. Kınalı-zâde, bu konuda “Rumilinde ba‘z-ı kasabâta kadı vü hâkim oldukdan sonra...”⁴⁸ ifadesini kullanır; ama muayyen bir yer ismi zikretmez. Menâkıb'ın birkaç yerinde geçtiğine göre onun görev yerlerinden biri İstanbul'dur. “Fetihnâme-i Kıbrıs” adlı eserinde kendisiyle ilgili bilgi verdiği bölümde de yüz otuz akçe ile Menzile kazasından ma‘zûl olduğunu ve bir medrese ve yedi kazada müderris ve kadı olarak görev yaptığını şu şekilde ifade eder:

...‘arz-ı hâl-i bende-i dâ‘î-efgende oldur ki hâlâ yevmî yüz otuz akçe ile Menzile kazâsından ma‘zûl ve evlâd-ı Resûl dâ‘îñüz merḥûm u maḡfûrun leh Sulṭân Süleymân –‘aleyhi’-rahmetü ve’l-ḡufrân- dâmâdı ve aşdaḳ-ı ‘ibâdı merḥûm Rüstem Paşa في الجنة ما يشاء bendeñizüñ imâmı merḥûm Seyyid Muḥammed du‘â-güyuñuzuñ oḡlı bende-i güzîñ sâbîḳâ şeref-i selâṭîn-i ‘izâm ve ḥâliyâ peder-i pâdişâh-ı İslâm olan ḥazret-i ‘âlî-rütbetüñ evâmîr-i celîletü’l-iḳtidâr ve aḥḳâm-ı cemîletü’l-âşârları ile bir medrese ve yedi ḳazâda müderris ü ḳâdı olup...⁴⁹

Şerîfî'nin vefatı konusunda da kaynakların verdiği belli bir tarih yoktur. Ancak onun vefatının Sicill-i Osmanî’de⁵⁰ de belirtildiği gibi, III. Murad’ın

* Buradaki kısaltma ve numaralandırmalar tarafımızdan yapılan yüksek lisans tezine göre yapılmıştır. H. kısaltması Hilye’yi, D. kısaltması da Divan’ı göstermektedir.

⁴⁶ Haset eden kişi lider olamaz.

⁴⁷ Her şeyin hayırlısı ortasıdır.

⁴⁸ Kınalızâde Hasan Çelebi, *a.g.e.*, 172-73.

⁴⁹ Şerîfî Mehmed Efendi, *Fetihnâme-i Kıbrıs*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 3851, vrk. 27a-b.

⁵⁰ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, s.141.

saltanatı sonlarında olması gerekir.⁵¹ Zira şairin eldeki divanı, III. Murad'a yazılmış kaside ve gazelleri barındırmaktadır. Dolayısıyla şairin en azından III. Murad devrinden önce vefat etmediği kesindir. Oğlu Şerif Mehmed'in Menâkıb'da anlattığı bir hikayede Şerifi'nin vefat tarihi hakkında şu bilgiler verilmiştir:

"Fi'l-vâkı' vâlidüm merhûm Şeyh (Burhaneddin Efendi)den sonra ancak iki yıl mu'ammer oldu."⁵² Bu bilgiye göre Şerifi'nin vefat tarihi 1565 civarındadır. Ancak bu bilgi ya müstensih hatası ya da anlatılan menkıbenin sahihliğini güçlendiren bilinçli bir yanıltır. Zira bu tarih, Şerifi'nin ölüm tarihi olarak kabul edilirse; kendisine ait olduğu güçlü delillerle kanıtlanmış olan "Fetihnâme-i Kıbrıs" ve Divanın müellifinin başka bir Şerifi olması gerekir ki bu güç bir ihtimaldir.

Kınalızâde şairin, diğer kaynakların hiç değinmediği şairliği üzerinde de durur: "Mirât-ı sinesi, mıska-ı maârif ile mücellâ vü gerden-i dil ü cânı kalâid-i letâif ile muvaşşah u muhallâ idi."⁵³

Şerifi Mehmed Efendi'nin Eserleri:

1. **Divan**⁵⁴: Yaptığımız taramalarda Şerifi'nin divanının bir nüshasına ulaşabildik. Bu nüsha İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Nadir Eserler Bölümünde T.696 no'da kayıtlıdır. Divan 78 varaktan oluşuyor. Her sayfada ortalama 17 satır vardır. Divan, harf sırasına göre mürettep olmakla birlikte nazım türlerine göre gayrı mürettep bir yapıya sahiptir. Şairimiz kaside ve gazel nazım tarzındaki şiirleriyle III. Murad'ın övgüsünü yaptığı bir divan oluşturur. Şair bunu, divanında şöyle ifade ediyor:

Olmağa ed' iyye-i şâh-ı cihân   Kıldı şâhâne gazeller dīvân 6a
Bâ' iş-i cem' budur eş' âra   Ola esbâb-ı şenâ hünkâra 6a

2. **Fetihnâme-i Kıbrıs**:⁵⁵ Şerifi'nin 978/1570-71'de yazdığı bu eser, Kıbrıs'ın 1571 tarihindeki fethini ele alan, edebî değeri yüksek olan manzum-mensur karışık bir eserdir. 28 küçük varaktan oluşup sayfaları 9 satırdan oluşmaktadır. Eser, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 3851 numarada bulunmaktadır.

3. **Hilye**: Bu makalenin konusunu da teşkil eden eserin iki nüshasına ulaşabildik. Bunlardan biri, Fatih Üniversitesi Kütüphanesi, Şefik Can Nadir Eserler bölümünde bulunan 9 varaklık bir nüshadır. Diğeri ise, Süleymaniye Kütüphanesi, Murad Buhari 330 numaralı kayıta bulunan nüshadır. Bu nüsha ise 16 varaktan ibarettir.

Hilyenin Nüshaları:

Fatih Üniversitesi Nüshası: Bu nüsha söz konusu kütüphanenin Şefik Can Nadir Eserler Bölümü'nde bulunmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi 9 varaktan oluşan eksik bir nüshadır. Ciltsiz, sayfaları cetveli, 21 cm boyutunda, talik yazıyla yazılmış olup her sayfada ortalama 11 satır vardır. Nüsha, klâsik mesnevi yapısına aykırı bir düzende, Şehzade Bâyezid'in övgüsünün yapıldığı 11

⁵¹ Neşet Köseoğlu, Sicill-i Osmanî'nin verdiği bu bilgiyi yanlış buluyorsa da eserlerindeki bilgilere göre bu bilginin doğru olması gerekir. Bkz. Neşet Köseoğlu, "Eğirdirli Şair Şerifi", *ÜN: Isparta Halk Evleri Dergisi*, C.1, S.7, s.104.

⁵² Şerif Mehmed, *a.g.e.*, 47b.

⁵³ Kınalızâde Hasan Çelebi, *a.g.e.*, 173.

⁵⁴ Şairin divanı tarafımızdan Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Metin için bkz. Sadık Yazar, *Seyyid Şerifi Mehmed Efendi; Hayatı, Divanı ve Hilyesi*, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Fatih Üniversitesi SBE, 2006.

⁵⁵ Detaylı bilgi için bkz. Özcan Mert, "Şerifi'nin 'Fetihnâme-i Kıbrıs'ı", (1973), *İ.Ü. Edeb. Fak. Tarih Enstitüsü Dergisi*, S.4-5, s. 49-78; Hilmi Gül, *Fetihname-i Kıbrıs*, 1974, İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü Lisans Tezi; Numan Külekçi-Turgut Karabey, "Fetihname-i Kıbrıs", (1995), *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* S.2, s.81-102. Ayrıca tarafımızdan da "Fetih-nâme-i Kıbrıs'ın Müellifi Olan Şerifi Kimdir?" başlıklı bir makale hazırlanmış, neşredilmeyi beklemektedir.

beyitlik kısa bir bölümle başlar. Bu nüshayı, eserin tenkitli metnini verirken F harfi ile göstereceğiz.

Süleymaniye Nüshası: Bu nüsha da adı geçen kütüphanenin Murad Buhari bölümünde 330 no'da kayıtlıdır. 230*45, 150*100 mm ebatlarında, mukavva ciltli, talik yazıyla yazılmış olup 16 varaktan oluşan bu nüsha ortalama 9 satırdan oluşmaktadır. Nüsha, klâsik mesnevi türünün özelliklerine uygun bir düzende oluşturulmuştur. Bu anlamda F nüshasına göre daha düzenlidir. Bu nüshayı da S harfi ile göstereceğiz.

Bir Edebî Tür Olarak Şerîfî'nin Hilyesinin Önemi

Şerîfî'nin hilyesinin en önemli özelliği, Türk edebiyatında söz konusu edebî türde yazılmış ilk müstakil ve manzum eser olmasıdır. Hal böyle olunca Şerîfî'nin hilyesinin, kendisinden sonra yazılmış hilyeler üzerinde etkili olması muhtemeldir. Bu etkinin, gerek biçim gerekse içerik bakımından olması gerekir. Ancak bu konu, çalışmamızın sınırlarını aşacağı için, burada birkaç hususu zikretmekle yetineceğiz.

Şerîfî'den sonra hilye yazmış çoğu şairin, Şerîfî gibi, hilyenin kaynağını oluşturan hadis-i şerifleri zikretmeleri ve yaptıkları işin güçlüğüne âcizâne ifadelerle belirtmeleri, hilye edebî türünün ortak noktaları olarak zikredilebilir.

Şerîfî'nin, kendisinden sonraki hilye yazarlarını etkilediğinin en belirgin özelliği, Aziz Mahmud Hüdâyî ve Nürî mahlaslı şairlere ait olan hilyelerin, Şerîfî'nin hilyesinden yapılan alıntılardan oluşmasıdır. Şerîfî'nin hilyesinde, Hz. Peygamber'in fizikî tavsifinin yapıldığı asıl bölüm, yukarıdaki şairlerce bazen birebir bazen de birkaç ufak kelime değişikliğiyle alıntılanmıştır. Bu durum, Şerîfî'nin hilyesindeki bu bölümün, diğer şairlerce ortak bir malzeme olarak algılandığını göstermektedir. Bunun böyle görülmesinde, gerek bu bölümün sanat bakımından taşıdığı değer gerekse makul bir özet olmasının rol oynadığını düşünüyoruz.

Şerîfî'nin hilyesini, diğer hilyelerden farklı kılan yönü ise, "Resûl (a.s) 'Âlem-i Ervâhda 'Anâsır ile Muşâhabetdür" başlığını taşıyan bölümdür. Şerîfî bu bölümde, Hz. Peygamber'in ruhunu, anasır-ı erbaa ("nar", "hava", "âb" ve "tûrab") ile konuşatarak kendine has bir yapı ortaya koyar. Şairimiz burada insanoğlunun topraktan yaratılmasını kendine has bir yorumla ifade etmeye çalışır. Buna göre, toprağın dışındaki söz konusu tabiat unsurlarında, benlik duygusunun olduğunu gören Hz. Peygamber'in ruhu, sadece toprakta bu duyguyu görmez. Toprağın yüksek bir tevazu anlayışına sahip olması, insanın topraktan yaratılmasını sağlamıştır.

Hilyenin İçeriği

Çalışmamızın başında da değindiğimiz gibi hilyelerin konusu Hz. Peygamber'in fizikî özelliklerinin tavsifidir. Elimizdeki hilyede de bu konunun belli bir disiplin altında geliştirildiğini görüyoruz.

Şerîfî'nin hilyesi, aruzun "Mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlun" vezniyle yazılmıştır. Toplam 267 beyitten oluşan eserde müellif, besmeleyle birlikte "Hâzâ Risâle-i Hilyetü'r-resûl" başlığı altında, tabiat unsurlarını kullanarak Allah'ın yüceliği üzerinde duran bir ilahiye yer verir. Cihanda görülen her şeyin, Allah'ın varlığını ikrar ettiğini söyler:

İki harf ile kıldı 'âlemi var	Yoğ iken eyledi bu resme âşâr	2
Kılup evvelde kudret ile tıynet	Bir avıç âb u hâke virdi şüret	3
Cihâni döndürüp naş-ı nigâra	Ziyâ virdi güneşle her diyâra	4
Esüp lutf-ı nesîmi ki cihâna	Cihâni döndürür rûy-ı cinâna	5

“**Münacât-ı Kâziyü'l-Hâcât**” başlığı altında ise şair, Allah'ın her şeyin yaratıcısı olduğu ve bu yaratılanların ancak onun lutfu sayesinde kurtulabileceği üzerinde durur Şair, Allah'ın kendisine ve tüm Müslümanlara rahmet eylemesi, bütün insanlara lütufta bulunması ve Şehzâde Bâyezid'e uzun ömürler vererek, onun olası saltanatının uzun sürmesi için Allah'a yakarır:

Dem-â-dem lutf u fazl u rahmetünle Cemî' -i müslimîne rahmet eyle 23

...

Füzün it ' ömr-i Sultân Bâyezîdi	Serîr-i saltanat olsun mezîdi 28
Olunca ' ömr yâ Rab şâhuñ âhîr	Budur saña niyâzum evvel âhîr 29
Kılup hayrû'l-halef şâh-ı cihâna	Nizâm u intizâma kıl bahâne 30

“**Der na't-ı Resûl-i Fahr-i Kâinât ve Eşref-i Eşrâfi'l-Mevcûdât**” başlığı altında ise, Hz. Peygamberin, Allah katında çok yüce bir yere sahip olduğunu ileri sürerek onu vasfetmenin zorluğu üzerinde durduktan sonra, “**Mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ülün**” vezniyle bir kaside yazar. Daha sonra, “**Der Zikr-i Çâr Yâr-ı Güzîn Rahmetullâhi 'Aleyhim Ecma'in**” başlığı altında üç beyitle, kısa bir şekilde dört halife ve Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in övgüsünü yapar.

Eserin “**Sebeb-i Tahrîr-i Risale ve Mücib-i Takrîr-i Makâle**” bölümünde, “Taşavvufda tarîk-i Hakk'da kâmil” olarak nitelediği bir kişinin, kendisinden böyle bir eser yazmasını istediğini, kendisinin de ona uyararak böyle bir işe kalkıştığını söyler:

Var idi bir kişi gâyetde ' âkıl	Taşavvufda tarîk-i Hakk'da kâmil 60
Didi nazm it Habîbüñ hilyesini	Yazup evşâf-ı pāk ü nâzenini 61

...

Didüm yokdur ' azîzüm iktidârum	Bu emründen geri ' afvün umarum 65
---------------------------------	------------------------------------

...

Didi hiç söyleme ' özr ü bahâne	Muñ' oldum o şeyh-i kâmurâna 69
---------------------------------	---------------------------------

Daha sonra ise “**Der-medh-i Şâh-zâde-i Cihân-dâr Şeyyedallahu 'İzzetehu İlâ Yevmi'l-karâr**” başlığı altında Şehzade Bayezid'in övgüsünü yapar. Şair duayla başladığı bu övgü kısmında, Şehzadenin kimliğini açıklarken onun fiziki yönünden de sanatlı bir şekilde bahseder. Yine bu bölümü de dua ile bitirir:

Şorarsañ kimdürür ol zıll-ı Yezdân
Direm Şeh Bâyezîd bin Han Süleymân 73

...

Yüzünüñ şu' lesi nür-ı seher-gâh	Cemâli çeşm-i âfâka nazar-gâh 74
Şulansa cüy-ı cüdi ile eşcâr	Olurdu gün gibi nürânî eşmâr 75

...

Devâm-ı devletiyle müstedâm ol	Dem-â-dem ' izzetiyle şâdkâm ol 83
Selâfîn içre bî-mişl ü nazîr ol	Cihân durdukça dur dâyim emîr ol 84

“**Der-Beyân-ı Vaşiyet'r-Resûl Bâ 'Alî Kerremellâhü Vecheh**” başlığı altında, Hz. Peygamber'in, Hz. Ali'den evsafını yazmasını istediği hadis üzerinde duran yazar, “**Der-Zikr-i Evsâf-ı Resûl-i bâ-safa**” başlığı altında nihayet asıl hilyeye girer. Bu bölümde, klâsik bir şekilde Hz. Peygamber'in fiziki özellikleri, sanatlı bir anlatımla verilir:

Şorarsañ nicedür ol şüret-i hûb	Bilinür vaşf-ı pâkiyle o mergüb 102
Müdevver idi re's-i nâzenîni	Küşâde idi hem mehveş cebîni 103
Hilâl-ebur idi ol mihr-i enver	Çatık kaşlu idi ol ' âlî server 104
Siyeh-çeşm idi ol nür-ı hidâyet	Verâydı çehresindeki şafâvet 105

Şu deñlü idi kim bî-mişl ü garrâ	Dehânı gönca-i ter idi güyâ 106
Anuñ lü'lü dişi seyrek idi hem	Virürdi meh gibi fer geldügi dem 107
Teni mâyildi ağa buğday eñlü	Olurdi ehl-i gam gördükde hoş-rü 108

Bu bölümün bir devamı olarak gelen “Resül (a.s) ‘Älem-i Ervâhda ‘Anâsır ile Muşâhabetdür.” başlığı altındaki bölümde ise, Hz. Peygamberin ruhunun, anasır-ı erbaa (Nar, Hava, Ab ve Tûrab) ile konuşturulması mevcuttur. Toprağın dışındaki söz konusu tabiat unsurlarında, benlik duygusunun olduğunu gören Hz. Peygamberin ruhu, sadece toprakta bu duyguyu görmez. Toprağın yüksek bir tevazu anlayışına sahip olması, insanın topraktan yaratılmasını sağlamıştır:

Yüzün yüz nâz ile ‘arz itmedin gül	Cihâna tolmadın âvâz-ı bülbül	140
...		
Müzeyyen olmadın hûsn ile âfâk	Yoğ iken dünyada feryâd-ı ‘uşşâk	142
Ĥudâ emriyle rûh-ı fâhr-ı ‘âlem	Çerâğ-ı nûr-ı Ĥağ cân-ı mükerrer	143
Merâm idindi seyr-i kâ’inâtı	Gülistân-ı sarây-ı şeş-cihâtı	144
Dönüp rûh-ı Resül irdi tûrâba	Yüzi dönmişdi rüy-ı âf-tâba	180
Didi ey ferş arzuñ yigregi ĥâk	Nice kılduñ seni sen söyle idrâk	181
Didi ey şehryâr-ı cümle ‘âlem	Senüñle ‘arş u ferş oldı mu‘azzam	182
Ĥağîr ü kemterem ben bir siyeh-rû	Vücüdüm yok durur gün gibi bellü	183
Ža‘îf ü derdnâkem bî-mecâlem	Fağîr ü ĥâksârem pây-mâlem	184

Şair, “Mev‘ize” başlığı altında da insanın, özü gereğince mütevazi olması gerektiğini söyler. Yazar bu bölümde “قال النبي عليه السلام من اكرم اولادي فقد اكرمني ومن اكرمني فقد اكرم الله”⁵⁶ hadisinin ışığı altında okuyucuya, Hz. Peygamber’in ailesine hürmet etmenin ne kadar yüce bir iş olduğu konusunda öğütler verir:

Enâniyyet yolın tütma gel ey dil	Bilürsin ĥâk olur insâna menzil	195
Yüri varını terk eyle cihânuñ	Behişt-i câvidân olsun mekânuñ	196
Şu kim iĥsân ide sâdâta cânâ	İki ‘âlemde ol olur tûvânâ	219
Anuñ evlâdına eyleñ ri‘âyet	Mükâfâtı ola Ĥağdan hidâyet	220

Kitabın, “Der-Hâtime-i Risâle” başlığı altındaki son bölümünde ise yazar, şehzadeye seslenerek ondan yardım diler. Zira bütün padişahlar, Hz. Peygamberin neslinden olan kişilere yardım etmiştir:

Müderriş dâ‘ilerden bir naĥîfem	Ĥavî bî-çâreyem mest ü za‘îfem	233
...		
Şehâ âl-i resül-i bâ-şafâyın	Ki ya‘nî nesl-i maĥbûb-ı Ĥudâyın	240
Güzîn-i enbiyâ nesline şâhân	Ĥadîmden idegelmişlerdür iĥsân	241
Şehâ çün cümle ecdâd-ı ‘izâmuñ	Yapupdur gönlin evlâd-ı kirâmuñ	242
Umaram ben de sulţânüm ‘inâyet	Ki zîrâ luţfuña yokdur nihâyet	243
Murâdım budur ey kân-ı sa‘âdet	İdüp mektûb-ı merğûbuñ ‘inâyet	244
Virüñ ĥağğ-ı ģanîmden diyü defter	Büyür ey ibn-i şâh-ı heft-kişver	245

Yazar, bu isteklerinden sonra “Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün” vezniyle şehzadeye 18 beyitlik bir kaside yazar.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Şerîfî’nin hilyesi, gerek hacmi gerekse sanat yönü bakımından; Türk edebiyatında gerçek yerini alamamıştır. Söz konusu bu

⁵⁶ Terc. “Kim evladımı yüceltirse beni yüceltmış olur; kim beni yüceltirse Allah’ı yüceltmış olur.”

eserin üzerinde fazla durulmamasının sebebi olarak, müellifinin tanınan bir şair olmamasının yanında, eserin nüshalarının çok fazla olmaması da düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- ABDÜLKADİROĞLU, Abdülkerim, "İlk Hilye Hattatı Ahmed Karahisari mi?", *Milli Kültür*, Mart 1991, Sayı:82.
- Ahmed Rifat, *Devhatu'n-Nukabâ*, (hazırlayanlar)Hasan Yüksel-M. Fatih Köksal, Sivas 1998.
- ARAS, Veli, "Hilye ve Hilyeler", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.4, İstanbul 1981.
- Beyânî, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, (haz. İbrahim Kutluk), Ankara, 1997.
- DEVELİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara 1999.
- GÜNGÖR, Zülfikar, "Türk Edebiyatında Hilye-i Nebevî Türünün Doğuşu Gelişimi ve Sebepleri", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırmalar Dergisi*, yıl 4 sayı. 10 (Ocak-Haziran 2003).
- IŞIN, Bür, *17. Asrın İlk Yarısında Payeli ve Bilful Anadolu ve Rumeli Kazaskerleri*, (mezuniyet tezi, 1965), İstanbul Üniv., Edebiyat Fakültesi.
- KADRİ, Hüseyin Kazım, *Türk Lügati*, C.II, İstanbul 1945.
- KARA, Ömer, "Neşati'nin Hilye-i Enbiya'sının Dinî Kaynakları", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2002, sayı 13, s. 1-48.
- Katip Çelebi, *Türkçe Fezleke*, C.2, İstanbul 1287.
- Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şuarâ*, (haz. İbrahim Kutluk), Ankara, 1989.
- KÖSEOĞLU, Neşet, "Eğirdirli Şair Şerifi ve Babası ile Oğlu", *Ün: Isparta Halk Evleri Dergisi*, C.1, sayı.7, 1943, s.104-105.
- Mehmed Mecdi Efendi, *Hadâik's-Şakâik*,(haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1989.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, (hızl. Doç. Dr. Ali Aktan-Doç. Dr. Abdülkadir Yuvalı- Doç. Dr. Mustafa Keskin.), C.2, İstanbul 1995.
- MUTÇALI, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul 1995.
- Nev'izâde Atâi, *Hadâiku'l-Hakâik fi Tekmileti's-Şakâik*, (haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1989.
- ÖNGÖREN, Reşat, *Zeyniler*, İstanbul 2003.
- PALA, İskender, *Hakâni Mehmed Bey Hilye-i Saâdet*, İstanbul 2005.
- PEKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Ankara 2005.
- Şeyhi Mehmed, *Vakayiu'l-Fudala*,(haz. Abdülkadir Özcan), C.3, İstanbul 1989.
- TUMAN, Mehmet Nail, *Tuhfe-i Naili*, (haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), C.II, Ankara 2001.
- VEZİROĞLU, Nuri Güngör, *Eğirdir Ansiklopedisi ve Hamidoğlu Tarihi Oyun*, Isparta 2005.
- YARDIM, Ali, "Hz. Peygamber'i Anlatan İlim Dalları ve Şemail Nevi", *Diyanet Dergisi*, c. 25, Sayı 4, s.213-220.
- YAZAR, Sadık, *Seyyid Şerifi Mehmed Efendi; Hayatı, Divanı ve Hilyesi*, (y.lisans tezi, 2006), Fatih Üniv. SBE.
- YILDIRIM, Selahattin, *Osmanlı İlim Geleneğinde Edirne Darülhadisi ve Müderrisleri*, İstanbul 2001.

Yazmalar

Ahmed Nazif, (ist. 1253/1837), *Riyâzu'n-Nukabâ*, Süleymaniye/Hacı Mahmud 4590.

Mustafa Akkirmanî (ö.1760), *Hilye-i Saâdet*, Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi 4420.

Şerif Mehmed (Şerîfizâde), *Menâkıb-ı Şeyh Burhaneddîn*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi 4552.

Şerîfî Mehmed Efendi, *Fetihnâme-i Kıbrıs*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY 3851, 27a-b.

Türk edebiyatında yazılmış hilyeler üzerinde birçok çalışma yapılmıştır.

Okuyucununbu çalışmaları bir arada görmesi için, makalemiz boyunca değinmeyip ulaşabildiğimiz çalışmaları da kronolojik olarak sıralamayı uygun gördük.

Tezler

1. Şemseddin KUTLU, “Türk Edebiyatında Hilyeler” (Lisans Tezi), İstanbul Ün. Edebiyat Fakültesi, 1940.
2. Bayram Ali KAYA, “XVII. Asır Şairlerinden Neşâti: Hayatı, Edebi Kişiliği ve Hilye-i Enbiyâsı”, (Y. Lisans Tezi)Trakya Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991.
3. Zekeriyya USLUER, “Süleyman Nahifi: Hayatı, Eserleri ve Hilyetü’l-envarı”, (Y. Lisans Tezi), Marmara Ün. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 1994.
4. Oya Yasav, “Hilyetü’l-envar”, (Y. Lisans Tezi), Marmara Ün. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 1995.
5. Serpil SOYDAN, “Niyâzi-i Mısri’nin Hilye-i Şerif Adlı Eseri Üzerine Bir Çalışma [İnceleme-Metin-Sözlük]”, (Y. Lisans Tezi), Niğde Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
6. Fatma Hilal ÜZER, “Türk-İslam Edebiyatında Evliya Hilyeleri”, (Y. Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

Makaleler:

1. Nazif Hoca, “Şemail ve Hilyeler”, I. Kutlu Doğum Sempozyumu (20-21 Nisan 1998), sayfa: 17-22.
2. Yusuf MARDİN, “Kanuni Süleyman’ın Hilyeleri”, *Yücel Aylık Sanat ve Fikir Mecmuası*, cilt: 23, Sayı: 138, sayfa: 66-68, 1948.
3. Müjgan CUNBUR, “Şemâil-i Şerife ve Hilye-i Nebeviler”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi (Özel Sayı)*, sayfa: 37-45.
4. Pakize MUTLU, “Hilye-i Hakâni”, *İlim ve Sanat*, sayı: 18, sayfa: 85.
5. Ali Fuat BİLKAN, “Hadis-i Şerifler Işığında Hakâni’nin Hilyesi”, *İslamî Edebiyat*, cilt: 2, sayı: 1, sayfa: 12-14.
6. H. İbrahim ŞENER, “Neşâti’nin Hilye-i Enbiyası”, *Dokuz Eylül Ün. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 1, sayfa: 285.
7. Abdülkadir ERKAL, “Türk Edebiyatında Hilye ve Cevri’nin Hilye-i Çâr-yâr-ı Güzîni”, *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [Osmanlı Devletinin Kuruluşunun 700. Yıldönümü Özel Sayısı]*, sayı: 12, sayfa: 111-131, 1999
8. Mehmet ATALAY, Hakani ve Hilyesi I, *Fırat Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt: 5, sayı: 1, sayfa: 29-51.
9. Mehmet ATALAY, Hakani ve Hilyesi II, *Fırat Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt: 5, sayı: 2, sayfa: 33-58.
10. Lütfi ALICI, “Arif Süleyman ve Hilye-i Nebî Adlı Eseri”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, sayı: 22 (Ağustos-Ekim 2004), sayfa: 113-148.

11. İskender PALA, "Hilye-i Saâdetin Câizesi", *Türk Edebiyatı*, sayı: 247 (Mayıs 1994), sayfa:36-37.
12. Numan KÜLEKÇİ, "Edebiyatımızda Hilye ve Hilye-i Hakânî", *İslami Kültür ve Edebiyat*, sayı:4, sayfa: 4042.
13. Yakup POYRAZ, "Hâkim Seyyid Mehmed Efendi'nin 'Nazire-i Hilye-i Hâkanî' Adlı Eseri", *Turkish Studies (Türkoloji Araştırmaları)*, C.1, s.5.